

عید سال ۱۳۶۶ در درونم دهان گشود و سبب شد این مقدمه را بنویسم.

قصد بود این مقدمه و ترجمه در شماره نوروز چاپ شود، اما منصرف شدم. دریغ آمد که بسا این دردنامه فضای روشن عید خوانندگان را تیره کنم. پس، چاپ آن را به اولین شماره بعد از عید موزکول

کردیم.

باشد که روان عزیزان از دست رفته و معلول شده ما که جان یا سلامت خویش را به دلیل بمبارانهای شیمیایی از کف دادند بدانند مظلومیت ایشان را فراموش نکرده‌ایم. باشد که خاطره سرگ فجیع قربانیان بمباران شیمیایی حلبچه چنین زودی به

اوراق متروک تاریخ سپرده نشود. و باشد که تو خواننده با وجدان هر عید نوروز بپادآوری روزی جنگی بود، و قساوتی فراتر از حد تحمل انسانی در این جنگ به نمایش گذاشته شد.

سردبیر

سلاحهای مرگبار شیمیایی: تهدید هنوز باقی است

در سال ۱۹۹۳ این کنوانسیون را امضاء کردند. چند کشور از جمله سوئد و استرالیا بی‌هیچ تردیدی و بلافاصله آن را به امضا رساندند و به تصویب پارلمان خود رساندند. ۴۷ کشور تاکنون آن را به تائید مراجع قانونگذاری خود رسانده و ۶۵ کشور دیگر هنوز هیچ اقدام عملی برای اجرای آن به عمل نیاورده‌اند.

تردید پاره‌ای از کشورها در خودداری از اجرای این کنوانسیون سوءظنی است که نسبت به دو دارنده عمده سلاحهای شیمیایی یعنی آمریکا و روسیه دارند. رفتار این دو کشور در این زمینه ضابطه‌ای است. برای درصد موفقیت اجرای کنوانسیون منع به کارگیری سلاحهای شیمیایی.

اکراه و تعلل آمریکائی‌ها

در آمریکا، نخستین روزهای ریاست جمهوری بیل کلینتون با بی‌توجهی به مسائل بین‌المللی سپری شد. او هیچ کوششی برای فشار بر سنای آمریکا وارد نکرد تا این کنوانسیون را به تصویب برساند. بطور کلی تا همین اواخر کنگره آمریکا تمایلی چندانی به طرحهای خلع سلاح نداشت و روسیه نیز به تاسی از ایالات متحده در این راه به تائی گام برمی‌داشت. این یک اهمال نگران‌کننده است، نه به این دلیل که این دو کشور ممکن است در این اندیشه باشند که روزی از این سلاحها علیه یکدیگر استفاده کنند، بلکه به این جهت که اگر روزی این سلاحها در اختیار سازمانها و رژیمهای کمتر رسمی و مشول قرار گیرد آنها برای مقابله چیزی در اختیار نخواهند داشت.

گروههای غیررسمی و تروریست برای دسترسی به سلاح شیمیایی دو راه بیشتر ندارند: تهیه آن از دیگران و یا ساخت آن به وسیله خوردشان. در حال حاضر راه اول راهی است آسان و بی‌دردسر و تلاش کسانی که از روسیه دیدن می‌کنند می‌گیرند در چهار مجتمع از یازده مجتمع انبارهای اعلام شده سلاحهای شیمیایی این کشور تدابیر امنیتی و حفاظتهای لازم رعایت نمی‌شود، جملو دربهای مجتمع گاردهای

مرعوب می‌کند. در جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱ آمریکائیان و متحدان آن عراق را از استفاده از سلاح شیمیایی بر حذر داشتند و اعلام کردند پاسخ جنگ افزار شیمیایی را با همان سلاح خواهند داد. این تهدید باعث شد فکر استفاده از گازهای سمی از ذهن صدام حسین بیرون رود.

تا سالهای بکارگیری سلاحهای شیمیایی بوسیله صدام حسین، این سلاحها تنها در اختیار ارتشها بود ولی به زودی این سنت شکست و در بیستم ماه مارس ۱۹۹۵ یک گروه تروریستی ژاپنی از این سلاحها در متروی توکیو استفاده کرد، تعدادی را به کام مرگ فرستاد و گروه زیادی را روانه بیمارستانها کرد. در این یورش با استفاده از تکنیکی بسیار ساده که نیازی به تکنولوژی پیشرفته نداشت نوعی گاز مهلک که بر سلسله اعصاب اثر می‌گذاشت در یکی از ایستگاههای متروی توکیو رها شد، ده نفر را کشت، هزاران نفر را زخمی کرد و میلیونها نفر را در وحشت فرو برد.

امروز جهان بار دیگر درصدد برآمده است تمهیداتی را برای جلوگیری از استفاده از سلاحهای شیمیایی و برقراری مقرراتی تنبیهی برای کسانی که اقدام به استفاده از آن می‌کنند به اجرا گذارد.

کنوانسیون برای اطمینان دادن به ملتها از عدم استفاده از سلاح شیمیایی، و برحذر داشتن کشورها از بکار بردن آن علیه یکدیگر در حال شکل‌گیری است که در آن همه جنبه‌های ممانعت از در اختیار گرفتن این سلاحها بوسیله گروههای تروریستی در نظر گرفته شده است. مذاکراتی از سال ۱۹۸۵ آغاز شده که آمریکائیتها به طور یک جانبه تعدادی از انبارهای سلاحهای شیمیایی خود را نابود کنند و به روسها نیز فشار آورده‌اند که چنین کنند.

مفاد کنوانسیون در سال ۱۹۹۳ آماده ارائه و اجرا شد. این کنوانسیون همه کشورها را متعهد می‌کند که کلیه سلاحهای شیمیایی خود را طی ده سال نابود کنند. به علاوه کنوانسیون، کشورها را از تهیه این سلاحها در سالهای بعد از آن برحذر می‌دارد. حدود ۱۶۰ کشور

در سال ۱۸۹۹ نمایندگان بیست و شش کشور جهان در لاهه گرد آمدند تا پرتاب مواد سمی را از بالون که تنها وسیله پرواز در آن زمان بود منع کنند. اما همه این نمایندگان می‌دانستند تمام شعارهایشان دروغ است و هیچیک به عدم استفاده از مواد سمی اعتقادی نداشتند. جنگ اول جهانی نشان داد که سلاحی نو می‌تواند به کار گرفته شود که تا آن زمان رایج نبود: گازهای سمی و بمباران دشمن بوسیله مواد مهلک شیمیایی. در سال ۱۹۱۸ که سال پایانی جنگ بین‌المللی دوم است فروریختن بمب و مواد منفجره از هوا ابعادی وسیع‌تر یافت و استفاده از مواد شیمیایی به عنوان خرج بمب بتدریج قبح خود را از دست داد. نتایج هولناک استفاده از مواد سمی در جنگها، اروپائیان، این عاملان جنگهای جهانی را چنان به وحشت انداخت که در سال ۱۹۲۵ پروتکل ژنو را پیشنهاد کردند و از همه کشورها خواستند در جنگها از یورشهایی که در آنها از سلاحی به نام «گاز» استفاده می‌شود بپرهیزند. با اینحال بسیاری از کشورها انبارهای خود را از سلاحهای سمی و گازهای شیمیایی انباشتند و در روند ذخیره‌سازی این مواد انواع جدیدتری را کشف و به ساختن گازهای مرگبار که سلسله اعصاب انسانها را از کار می‌انداخت توفیق یافتند. گرچه انبارسازی سلاحهای شیمیایی توانائی نظامی بسیاری از کشورها را بالا برد ولی نتایج حاصل از استفاده آن بسیاری از دولتها و ارتشها را به وحشت انداخت و همین وحشت موجب بلااستفاده ماندن این سلاحها و باقیماندن آنها در انبارها شد. با اینحال، جنایتکارانی یافت شدند که بدون توجه به عواقب هولناک استفاده از سلاحهای مرگبار شیمیایی از آن استفاده کردند و فجایعی بسیار آفریدند. صدام حسین دیکتاتور عراق در جنگ با ایران در طول سالهای ۱۹۸۰ دست به چنین اقدامی جنایتکارانه زد و غیرنظامیان، زنان و کودکان بیگناه را وحشیانه به کام مرگ فرستاد.

حتی تهدید به استفاده از سلاح شیمیایی دشمن یا

محافظ دیده نمی‌شوند، دریاها تنها با یک قفل بسته شده‌اند، آذیرهای هشداردهنده وجود ندارد، سربازان محافظ مجتمع‌ها که بر اثر تأخیرهای طولانی در پرداخت حقوقشان فقیر شده‌اند حاضرند با دریافت مبلغی اندک سلاحهای خود را بفروشند. کاهش مخاطرات ناشی از نگهداشت سلاحهای شیمیایی برای روسها کار آسانی نیست.

آنها می‌گویند حدود چهل هزار تن مواد شیمیایی قابل استفاده در سلاحهای مرمکبار در اختیار دارند. در گذشته دارندگان این مواد آنها را در زیر دریاها و یا زیرزمین نگهداری می‌کردند تا در صورت نشت یا انفجار با آب یا خاک ترکیب شده و از شدت مخاطرات آن کاسته شود ولی امروزه هیچیک از این نوع انبار کردن ارزان قیمت، ایمن نیست: ماهیگیران ژاپنی و کشورهای حوزه بالتیک هزارگاه گلوله‌های پر شده از مواد شیمیایی را از دریا می‌گیرند که در سالهای جنگ دوم جهانی در زیر دریا انبار شده بودند. در سال ۱۹۹۱ تعدادی کارگر ساختمانی در آمریکا به یک انبار مدفون از مهمات شیمیایی در زیر زمین دست یافتند که در سالهای جنگ اول جهانی در واشنگتن تعبیه شده بود. کنوانسیون جدید منع گسترش و نگهداری سلاحهای شیمیایی این گونه انبار کردن مواد مرمکبار شیمیایی را منع کرده است.

بسیاری از گروههای طرفدار محیط زیست و از جمله احزاب صلح سبز با برنامه نابود کردن سلاحهای شیمیایی از طریق دفن مواد شیمیایی مرمکبار مخالفند. آنها استدلال می‌کنند که گازهایی که قابلیت نفوذ دارند و در عین حال سمی و مهلک هستند ممکن است به هوای اطراف خود نفوذ کنند.

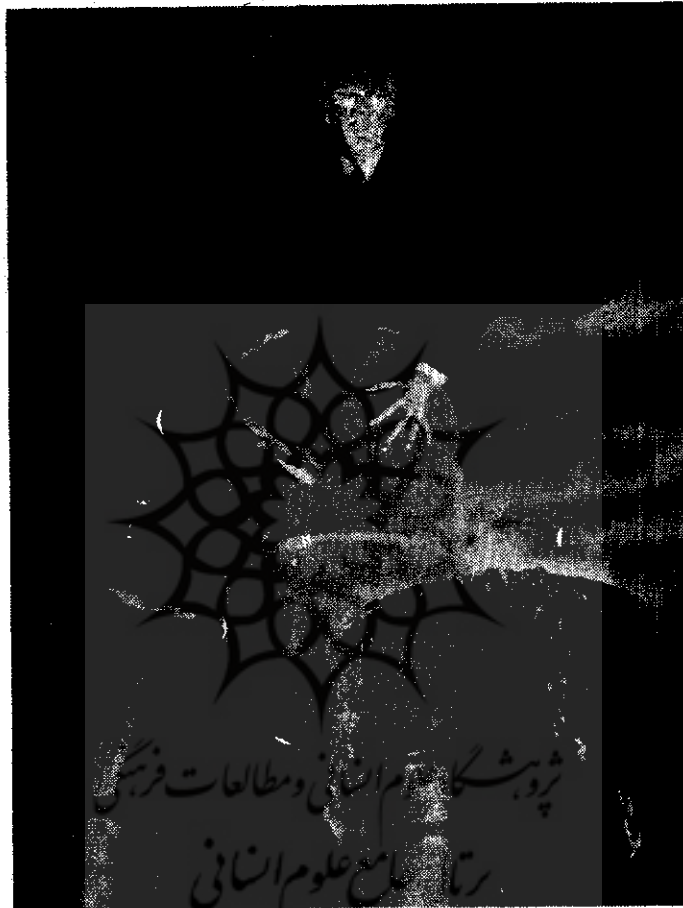
سایر روشهای محو گازهای سمی در دست مطالعه است.

آمریکا که به در اختیار داشتن سی و یک هزار تن مواد مهلک شیمیایی اقرار کرده است، موفق به ساخت دو کوره محو گازهای شیمیایی مرمکبار شده و در حال ساخت هفت کوره دیگر است. هزینه برنامه نابودسازی این گازها از طریق کوره به نه میلیارد دلار بالغ می‌شود. در روسیه که هزینه‌های نیروی انسانی پائین‌تر است دولت برآورده کرده که محو گازهای مهلک شیمیایی سه و نیم میلیارد دلار هزینه دارد که در حال حاضر تأمین آن غیرممکن است. از این گذشته

روسیه هنوز تکنولوژی محو گازهای سمی از طریق کوره را در اختیار ندارد.

تکنولوژی بی‌خطر سازی

گرچه ذخیره‌سازی گازهای سمی شیمیایی در روسیه از ایمنی لازم برخوردار نیست ولی روسها تکنولوژی تبدیل این گازها به مواد شیمیایی بی‌خطر را در اختیار دارند. بعضی از گازهای مرمکبار می‌توانند به

تعقیب، نظارت و کنترل امضاء کنندگان مشکل نیست ولی در مورد سلاحهای شیمیایی زوند به سادگی سلاحهای هسته‌ای پیش نمی‌رود.

آمریکاییها و روسها برای اطلاع از فعالیتهای هسته‌ای خود از ماهواره‌ها و هواپیماهای جاسوسی استفاده می‌کنند ولی کشف محلتهای تهیه و ذخیره‌سازی مواد شیمیایی مهلک به آسانی بی‌بردن به محل تأسیسات هسته‌ای نیست. کارخانه‌هایی که سموم گیاهی و یا جوهر مخصوص خودکار می‌سازند از نظر ظاهر چندان تفاوتی با کارخانه‌های تولید گازهای سمی ندارند، هر دو احتمالاً با تورهای سیمی محصور شده و دارای دودکش‌ها و سیستم‌ها و برجهای خالص‌سازی مواد هستند و در همه آنها کامیونها برای خارج کردن تولید کارخانه صف کشیده‌اند.

کنوانسیون محو سلاحهای شیمیایی برنامه‌ای فشرده برای آموزش بازرسانی دارد که با صرف وقتی اندک متوجه خواهند شد کدام کارخانه اقدام به تولید مواد مهلک قابل استفاده در سلاحهای شیمیایی می‌کند. کشورهای که با صنایع شیمیایی سرو کار دارند باید به این بازرسان اعتماد کامل داشته باشند چرا که از آن بیم دارند که کشوری دیگر با گزارش‌های غیر واقع که ارائه می‌دهد از امتیازهای صنعتی خود محروم شوند.

جان کی مدیر بخش اجرایی کنوانسیون منع استفاده از سلاحهای شیمیایی می‌گوید چنانچه کشورهای امضاءکننده کنوانسیون اجازه دهند از تأسیسات شیمیایی آنها بازدید به عمل آید (که در متن کنوانسیون این اجازه

گنجانده شده است) تشخیص تولیدات یک کارخانه مواد مهلک شیمیایی از کارخانه سایر مواد حتی از یک مهندس تازه فارغ‌التحصیل شده برمی‌آید. کافی است به پوشش و ماسک ایمنی کارگران کارخانه نظری بیندازید تا متوجه همه چیز بشوید و یا در صورت صحنه‌سازی، به خط تولید و اطراف آن قدری بیشتر توجه کنید تا واقعیت دستگیرتان شود.

ولی پرسش اساسی این است که آیا همه کشورها این اجازه را می‌دهند؟

ماخذ: مجله اکونومیست - فوریه ۱۹۹۶
برگردان از سرویس ترجمه و گزارش

آسانی به گازهای بی‌خطر و حتی مفید تبدیل شوند، آمونیاک و ترکیبات کلورورین به آسانی می‌توانند تبدیل به ماده ضد عفونی کننده کلر شوند، حتی گازهایی که بر سلسله اعصاب اثر می‌گذارند تکنولوژی پیچیده‌ای برای تبدیل به گازهای بی‌ضرر لازم ندارند. ژاپنی‌ها در این زمینه پیشرفتهای زیادی کرده‌اند. روش تبدیل گازهای مهلک به مواد بی‌خطر می‌تواند از قلب امضاء کنندگان کنوانسیون محو سلاحهای شیمیایی جلوگیری کند. اصولاً معاهدات محدود ساختن و یا محو سلاحهای هسته‌ای براین اساس تهیه می‌شود که امضاء کنندگان و متعهدان به امضای خود در صدد برنخواهند آمد در تعهد خود خدشه وارد کنند و یا دست به تقلب بزنند. در مورد سلاحهای هسته‌ای